

## **От вяра в професионалистите – към вяра в клиентите**

### **Аналитичен доклад за резултатите, постигнати по програма „Вяра в семействата“, проведена от Фондация Лале и финансирана от фондация Оук**

Д-р Галина Маркова и д-р Калина Йорданова,

Ноу Хау Център за алтернативни грижи за деца , Нов Български Университет

#### **1. Въведение**

Този доклад представя кратък анализ на работата на Фондация Лале по 13 проекта. Обобщеният анализ е изложен след кратко представяне на всеки от проектите, обобщен на базата на писмени отчети и интервюта с организациите-бенефициенти по програмата.

Теоретичната рамка, през която предоставената информация е анализирана, е психоаналитичното разбиране за отношенията между хората. Ключова теоретична концепция, използвана в анализа, е тази за „паралелния процес“ в организации и групи (Stevenson, 2009).

#### **2. Основно послание на оценката**

Инициаторите на програмата са създали организационна култура, която е базирана върху ценностите партньорство, овластяване и подкрепа на организациите, които избират да работят в нея. Тази култура се поддържа чрез редовни срещи на всички организации, в които те намират подкрепа, среда на развитие и творчество. Преживян, този опит и ценностите се предават във всички отношения с бенефициентите на тези организации.

Оценката идентифицира сходство на преживяванията на всички нива в организационната структура на програмата - лидери на програмата (Оук, Лале), организациите, участници в програмата и техни бенефициенти. Обратната връзка и на трите групи участници може да се обедини около тези ценности - усещане за партньорство, овластяване, получаване на подкрепа.

#### **3. Подход на оценката и използвани методи**

Цел на оценката е да направи преглед и анализ на постигнатите резултати по отношение на планираните цели на програмата и непредвидените резултати и развития.

Програмата има цел да създаде превантивни подходи на изоставянето на деца и насилието. Тази цел ограничава оценката до това да я фокусира по-скоро върху организациите, отколкото върху постигнат резултат. Такъв резултат може да се търси в бъдеще като се сравнят регионите, в които тези програми са се развивали, с такива, в които няма подобни програми.

Оценката е основана на анализ на обобщени вторични данни, събрани по проектите. Това са междинни и финални отчети на организациите-участници в програмата, външни оценки на отделни проекти, записи на интервюта на бенефициенти на програмата.

Първичните данни са събирани по време на целия проект от първата оценителка. Тя е била включвана в процеса на проекта по следните поводи: оценка на проектни предложения, подготовка на водене на интервю с цел събиране на данни за оценката, неформални разговори с ръководители на организации, интервюта с ръководители и участници в процеса на проекта, в структурирано обсъждане на ефекта от програмата, организирано от Фондация Лале. Тя е представяла своя програма в общността пред изпълнителите на проекта. Тези участия от една страна правят оценката субективен процес, но от друга – чрез достъп до процеса на проекта, наблюденията и участието в групови обсъждания осигуряват текущи впечатления, които помагат на оценката да включи по-информиран анализ за процеса на развитие на проектите, а не само оценка на крайния резултат.

Този анализ може да се обобщи така: развитието на програмата е било съпътствано от процес на учене във всички организации в програмата. В този смисъл програмата има характер на изследване в хода на действието, макар този метод да не е бил експлицитно оповестен и мислен като рамка на развитие на програмата. Затова анализът на използваните данни, събирани под формата на обратна връзка и анализ на случаи, е служел за подобряване на практиката – а това е и същността на изследването в хода на действие.

Използваният метод на оценката е анализ на съдържанието на интервюта, отчети, фокусни групи и дискусии. Ограничение на тази оценка е отсъствието на достатъчно първични данни, събрани от оценителите. Затова оценката се нарича Аналитичен доклад за резултатите, постигнати по програмата.

Този доклад е разделен на две части. Първата част отговаря на въпроса за това в каква степен са постигнати промени по цели: включване на бащи и превенция на насилие и изоставяне. Втората част е свързана с целите на програмата, свързани със стимулирането и подкрепата на НПО да развиват, изпробват, прилагат и опишат модели и подходи за включване на семейства и общности в грижата и закрилата на децата за възможно най-пълноценното им развитие.

#### 4. Цели и „профил“ на програмата. Нейни участници

Цел на програмата е да стимулира и подкрепи НПО да развиват, изпробват, прилагат и опишат модели и подходи за включване на семейства и общности в грижата и закрилата на децата за възможно най-пълноценното им развитие.

С името си програмата си поставя основна цел да промени съществуващите нагласи към (уязвими) семейства в България от такива, които ги стигматизират, в такива, които допускат техен принос за доброто развитие на детето.

Втората голяма цел на програмата е да включи дейности, чрез които да привлече мъже-бащи към процеса на оказване на професионална помощ. Включването на бащи като цел също изисква промяна на съществуващи нагласи, които изискват единствено от майките на децата да се участват в процеса на подкрепа.

Превенцията на изоставяне на деца и на насилие е трета цел на програмата.

Участниците в програмата са 14 (13) организации, чиито проектни предложения са избрани от над 40 кандидатури по индикатори, които показват, че както те самите, така и плановете им, разписани в предложенията, обещава на Фондация Лале, че целите на програмата ще бъдат изпълнени. Избраните организации са: "Първи юни", БАОО, "Клуб на НСО", "Деца и юноши", "Ръка за помощ", „Егида“, "Център Мария", "Шанс и закрила", Карин дом, "Бъдеще за децата", „Самаряни“, Национален алианс за работа с доброволци и "Съучастие". Тези организации са разнообразни по профил, целеви групи и регион, в който работят. Като набор от организации те „покриват“ широко поле от дейности на НПО сектора. Тази общност от организации има опит от работа в общността, включително ромска общност, работа с деца с увреждания и техните родители, превенция на насилие, работа с насилници и т.н. Тези различия са потенциал за учене един от друг и за адаптиране на наученото в различни контексти - общностни и организационни. **Това не е част от оценката, тъй като изисква по-задълбочено проучване.**

5. Анализ на резултатите по отношение на целите, свързани с превенция на изоставяне и насилие, и включване на бащи

5.1. **Анализ на количествените данни по отношение на целите: „включване на бащи“ и „превенция на изоставянето и насилието“.**

Общият брой общности, в които се развиват дейности по програмата, са 47.

Броят на включените бащи/мъже– директно и индиректно са 1500.

Смятаме, че броят на заинтересованите лица, включени в проекта и представляващи средата около детето, е индикатор за ефективна превенция. Изисква се допълнителен анализ на данните, за да се прецени каква част от тези заинтересовани лица са устойчиво включени в

процеса. Така или иначе, броят на хората, до които директно или по-малко директно е достигнала тя, е внушителен. Някои от цифрите са:

- Родители- 3476 (директна работа с тях); 2745 (индиректно включени)-ПОЯСНИ)
- Семейства 599 (директна работа) - 633 (включени индиректно? - ПОЯСНИ)
- Представители на общността 26476 - 7945
- Доброволци 237
- Организации – 309
- Институции – 84
- Услуги – 56

Имайки предвид хроничния дефицит от сътрудничество в общности и семейства, този брой е индикатор, който показва про-активен подход на всички организации-участници в програмата. Това от своя страна е голямо нейно постижение по цел „превенция чрез работа с обкръжението на детето“.

По-общ извод е, че количествените данни, както и областите на работа и развитие на програмата показват, че организациите са развили програми по превенция като са включили общността. На базата на тези данни може вече да се твърди, че е развита основата за създаване на стандарти в социалната работа на всички нива-индивид, група, семейство, общност. Последната област - работа с общността - е нова за България и тя все още не е обособена в отделна област на социалната работа.

## 5.2. Акценти в постиженията на отделните организации

Настоящата секция описва работата и постигнатите резултати от всички 12 организации, подкрепени от Фондация Лале. Редът им на представяне отразява реда, по който те са изследвани. Секцията предлага дискусия на работата на всяка от организациите поотделно, а след това систематизира най-важните и общи за всички характеристики.

1. **Сдружение „Егида“, Пазарджик**, е неправителствена организация за подкрепа на хора с увреждания, основана през 1994г. Проектът на Сдружение „Егида“, подкрепен от Фондация Лале, касае превенция на домашното насилие и изоставянето, както и разбирането за важността на родителско-детската връзка. Постигането на повишена чувствителност към домашното насилие в маргинализирани семейства и на разбирането за причините за домашното насилие личи в интервюто един от участниците - самотен баща, който споделя: ‘ако биеш детето, то не разбира; трябва да му говориш с думи’. Разбирането, че наред с материалната помощ, от ключово

значение за отглеждането на едно дете е човешката връзка, е назовано от потребителите на проекта в твърдението, че информацията и насоките, давани от екипа в посока родителстване, създаването на култура на обсъждане на проблемите в група, дългосрочната връзка на доверие между екип и потребители (за разлика от краткотрайната или еднократна материална помощ) и насърчаването на включеността на бащата в отглеждането на децата са най-големите им придобивки. Можем да обобщим, че фокус на проекта на Сдружение „Егида“ са превенцията на насилието изоставянето и стимулирането на привързаност между родител и дете.

2. **Българска Асоциация Осиновени и Осиновители, БАОО**, работи в подкрепа на добрите осиновителски практики, създавайки общност от семейства, които си помагат. Проектът на БАОО, подкрепен от Фондация Лале, цели създаването на защитена среда за обсъждане на въпросите на осиновяването, свързване във виртуални групи във ФБ страница, което позволява бърз достъп до систематизирана информация, независимо от местонахождението, обмен информация и учене от опита на общността. Бенефициентите на проекта споделят удоволствие от своята заедност на празници и излети, както и преживяването за отпадане на стигмата върху осиновеното дете. Родителите разказват, че проектът е допринесъл много за това да се говори ‘свободно и спонтанно, хората да преживяват осиновяването като нещо положително, за което в общността има повишено разбиране, родителите да не се чувстват самотни с проблемите си и да получат ценни съвети за специфичните предизвикателства при отглеждането на дете от институция.
3. **Център „Мария“, Горна Оряховица**, е организация, създадена с цел превенция на домашното насилие и подкрепата на жени и деца, жертви на насилие. Центърът предлага психологическо и юридическо консултиране, както и услуги в общността. Проектът, подкрепен от Фондация Лале, е фокусиран основно върху превенцията на насилието в семейството, включително сексуално, и върху възможността да се осигури мониторирано и сигурно пространство за общуване на родител и дете, дори когато родителят е насилник. Тази практика изхожда от разбирането, че насърчаването на връзката родител-дете и подкрепата на положителните аспекти от нея, както и позволяването на родителя да учи от опита си с цел промяна, е част от подкрепата за цялото семейство и детето. Проектът предоставя възможност за вентилиране и удържане на гнева, вината и срама, произтичащи от извеждането на насилника от дома, както и възможност насилникът да бъде изслушан, а не осъждан. Това води до

осъзнаване на причинно-следствените връзки, довели до насилие в живота на един човек, който най-вероятно е бил отгледан също в среда на насилие. Проектът използва метода на семейната конференция за реалистичната оценка за ситуацията, придобита през споделянето на всички версии за случващото се от всички заинтересувани лица. Потребителите на услугата изтъкват възможността да говорят за проблемите си открито и в доверителна среда, без да се срамуват от тях.

4. **Сдружение „Шанс и закрила“, Хасково**, е организация, създадена през 1996 г. с цел превенция на насилието и трафика на деца и стимулиране на младежката ангажираност. Проектът, подкрепен от Фондация Лале, е съсредоточен върху работата със семейства в крайно затруднено положение. Това са многодетни семейства с един родител, които често са изолирани от собствената си общност и оставени с преживяването за пълно несправяне. Проектът предоставя възможност на потребителите да се видят отново като автори на собствения си живот и да преживеят света като отзивчив и добър – нещо, което за дълъг период от време за загубили. В интервюто си самотен баща на 4 деца споделя, че за пръв път усеща, че някой се интересува от проблемите му. Най-ценното за тези бенефициенти е възможността да получат материална подкрепа в кризисен момент и насоки в родителстването, както и да се преживеят част от по-широка общност като готова да се отзове в тяхна подкрепа. Проектът също е постигнал превенция на ранните бракове през овластяването на жените и последвалата възможност да станат критични към натиска или инерцията на културата си. Това е постигнато в обучения и фамилни групови конференции. В резултат на свършената работа родителите преместват фокуса си върху качеството на грижата за децата си.
5. **Фондация „Ръка за помощ“, Добрич**, е създадена с цел повишаване на благосъстоянието на децата и семействата в общността. Проектът, подпомогнат от Фондация Лале, разчита на домашни посещения, с които да се достигнат най-маргинализираните семейства и те да започнат да различават добрите от наказващите практики - посещения на ‘социалните’ и ‘полицията’, при които някой ‘само да ти се кара’, от тези на служителите на Фондация „Ръка за помощ“. В процеса на работа бенефициентите са затвърдили преживяване за уважение и повишената информираност.

6. **Сдружение „Съучастие”, Варна**, е създадено през 1997 г. с цел социална работа с млади хора, стимулиране на образованието и превенция на рисковото поведение. Сдружението се фокусира върху работа с най-уязвимите групи като деца в институции, маргинализирани общности и семейства в риск от изоставяне на дете. Проектът, подкрепен от Фондация Лале, предлага помощ в дома на потребителите в кризисни моменти. Това позволява на бенефициентите да се чувстват хора с право на добър живот, че техните базови потребности от храна и облекло са посрещнати и те могат да мислят за превенция на изоставянето на децата си. Някои от тях споделят, че работят упорито за реинтеграция с децата си, отглеждани в ЦНСТ. Научили са се на емпатия към други хора в тяхното положение и са готови също да помогнат така, както е помогнато на тях. Споделят, че са разбрали причините за своите трудности, а именно „защото и аз по домове съм живяла“. Участниците в проекта са развили на връзка на доверие с екипа на организацията. Домашните посещения са позволили достигането до бенефициенти от отдалечени населени места, които не биха могли да получат подкрепа, ако такива посещения не съществуват.
7. **Фондация „Карин дом”, Варна**, е създадена с цел подпомагане на социалната интеграция на деца със специални потребности и подкрепа на техните семейства. Проектът с Фондация Лале работи с родители на деца с увреждане, които могат да се възползват от рехабилитатор, психолог и логопед. За родителите е много важно, че отношението в „Карин дом” е различно от това на ДМСГД, където преди са търсили подкрепа и където на тях са гледали ‘от високо и със съжаление’. В този смисъл проектът е успял да затвърди у родителите преживяването за собствена стойност и да подкрепи тяхното активно участие в отглеждането на децата им. Едно от най-ценните неща за тези родители е възможността да видят децата си включени в дейности (на сцената в група ‘Усмивка’) и да могат да споделят въпросите, които ги вълнуват, с хора в подобна на тяхната ситуация.
8. **Фондация Национален Алианс за работа с доброволци (НАРД), Пловдив**, е организация, учредена през 2000 г. с цел стимулиране на доброволчеството чрез въвличане на максимален брой хора в дейности в общността. Проектът, подпомогнат от Фондация Лале, е фокусиран върху превенцията на нежеланата бременност, овластяването на жените и включването на бащите в грижата за децата им. Информираността за възможностите за контрацепция, домашните посещения и

разясненията за рисковете от ранните бракове са довели до увереност у много хора, че не са “изостанали” и могат да учат от опита си.

9. **Сдружение „Клуб на нестопанските организации”, Търговище** е изпълнило проект, подкрепен от Фондация Лале, в гр. Търговище и съседни села. Проектът е постигнал превенция на изоставянето, мрежа от потребители в общността, която си помага (съседи), идентифициране на лидерите в общността, които да действат като агенти на промяната и повишаване на капацитета за справяне и автономизиране на потребителите. Потребителите високо ценят материалната помощ, но и съветите и насоките за родителстване, методите за контрацепция и превенция на нежелана бременност, превенцията на изоставянето, мотивирането на децата да ходят на училище, включването на бащите в грижата за децата им и достигането на проекта до отдалечени населени места чрез домашните посещения. Това води и до желанието на някои семейства да поискат да са ‘модерни’, разбирайки, че не са обречени на начина на живот, който са познавали.
  
10. **Сдружение „Деца и юноши”, София**, е създадено през 2002 г. с цел информиране за гражданските права и задължения на децата, младежите и семействата в риск. Организацията овластява бенефициентите си в търсенето на образование, работа и подслон. Проектът, подпомогнат от Фондация Лале, работи главно в ромските общности. Както един от неговите бенефициенти казва, в резултат на работата на сдружението хората разбират, че „това, че си циганин, не означава нищо. Зависи колко имаш в главата; образованието е най-важно и децата трябва да ходят на училище“. Чрез постепенно изграждане на доверие, постоянство и прогнозируемост на присъствието, екипът е постигнал разбирането сред потребителите, че е важна не само материалната подкрепа – ‘да ни носите помощи’, а и индивидуалното внимание към отделния човек; неговото зачитане като субект. Според потребителите, повишена е информираността, с която отглеждат децата си: ‘като психиката на майката е нажежена, и си го изкарва на децата’ или ‘(...)разбирам това дете какво иска. И така психиката ми е по-добре’. Работата на Сдружение Деца и юноши цели и превенция на зависимости, която се случва на терен и позволява достигане до хора, които в противен случай няма да могат да получат грижа. През проекта те получават ‘знание, чисти консумативи, 4 безплатни основни изследвания и умения за автономизиране’.



11. **Сдружение „Първи юни”, Бяла Слатина**, е основано през 2002 г. с идеята да подкрепи деца със затруднения, настанени в институции. Проектът с Фондация Лале е изпълнен в Бяла Слатина, Комарево и Соколаре и е постигнал включване на бащите в грижата за децата им. Потребителите споделят, че ‘дечурлията са радват, когато татковците са със тях’, което представлява изказано на обикновен език разбирането за ключовата роля на бащата в социализацията на детето и изграждането на неговата идентичност.
12. **Сдружение „Бъдеще за децата”, Казанлък**, е организация, основана с цел да подкрепя семейства в риск и да предлага услуги за тяхното социално включване. Проектът с Фондация Лале е изпълнен в Казанлък с цел подпомагането с материална помощ на семейства в нужда. Според бенефициентите му, проектът е работил по превенция на изоставянето, информираност как семействата да отглеждат децата си, създаване на чувство за общност и базови умения за отглеждане на дете у млади родители.
13. **Сдружение „Самаряни”, Стара Загора**, е създадено с цел социалното приобщаване на деца, младежи и семейства в неравностойно положение. Проектът, подкрепен от Фондация Лале, е фокусиран върху мотивирането на отношения на привързаност между бащи и деца. Много деца не са припознати от бащите си и носят имената на майките си. Учителите разбират ролята на бащата и мотивират включването на бащите. Бащите са поканени да участват активно в учебния процес, в игрите с децата, да разкажат за професиите си на децата си и т.н. Някои хора припознават в дейностите на Самаряни християнските ценности за включване и на двамата родители в семейството. По думите на една от доброволките: ‘бащите, които за първи път се замислят (...) каква филия обича детето, коя е любимата му игра. (...) след този момент ще се заинтересуват за повече неща от живота на детето си’.

**Специфичните постижения на организациите могат да се организират като общи характеристики на програмата. Те са:**

- Програмата постига превенция на изоставянето, нежелана бременност, домашното насилие и трафика на хора. Независимо от специфичните целеви групи, **организиращата концепция на всички дейности е превенция е насилието**. Изглежда, че темата за насилието е важна обществена тема, която прави програмата търсена и приемана от всички заинтересовани лица.

- Програмата е **развила превантивни подходи**, които включват следните методи на работа: материална подкрепа за семейства в риск, повишаване на информираността, създаване на групи за самопомощ, консултиране на клиенти.
  - Програмата е **променила нагласи и създала нов тип култура на отношения**: 1/Тя е преодолела нагласи, свързани с изключване на бащите от процеса на помагане и на отглеждане на деца, 2/ Създала е **култура на споделяне** със специалисти, 3/ Създала е култура на споделяне в общност и взаимопомощ.
  - Програмата е **намалила стигмата** по отношение на осиновяването, децата с увреждане и децата от институция.
  - Програмата е създала **преживяване на човешко достойнство** и стойност у потребителите.
  - Програмата е достигнала до **отдалечени и изолирани райони**.
  - Програмата е създала **връзка на доверие в екипа и защитена среда** за професионално развитие.
6. Анализ на резултатите по отношение на целите на програмата, свързани със **стимулирането и подкрепата на НПО да развият, изпробват, прилагат и опишат модели и подходи за включване на семейства и общности в грижата и закрилата на децата за възможно най-пълноценното им развитие.**

Прегледът на документацията, анализът на интервютата и на направените оценки, наблюденията и участията в събития на програмата показват, че такива подходи и методи са развити и усвоени. Нещо повече: създадена е общност, в която участниците НПО искат да продължат да се развиват като ползват тази общност за споделяне, учене, подкрепа и стимулиране. Това, освен подкрепата за бенефициентите на програмата, е най-големият неин резултат.

Този резултат е идентифициран на базата на групови обсъждания с лидерите на организациите по две теми: 1/ анализ на тяхната обратна връзка и оценка на програмата и 2/ техен екипен анализ на дълбинни интервюта на бенефициенти на техните проекти. Резултатите от тези два формата са обобщени в долния текст.

- 6.1. Обратната връзка на лидерите на организациите по отношение на програмата може да се обобщи така:
- ◎ **Програмата е създала общност.** В тази общност организациите са създали своите модели, като са я използвали за подкрепа, получаване на обратна връзка за свои

нововъведения, учили са от процеса на проектите. Емоционалната подкрепа, получена от ръководителя на програмата – Мария Петкова е оценена като ключов фактор за създаването на тази общност. Срещите на живо, обученията, домашните задачи, провокациите към тях са ги карали да се чувстват като част от непрекъснат процес. Важно за създаването на общността е идентифицирането с общи ценности и ценене на различията на организациите. „Разбирахме, че целта беше една , а начините за нейното постигане-12“.

- ◎ **Програмата е овластяваща.** Тя е овластила организациите , които са овластили своите клиенти. Програмата е овластяваща по изначален замисъл. Тя цели да се насърчат организациите да създават свои подходи. Няма наложени такива отвън, които те да адаптират и усвояват. Има планирани цели, но начините за постигането им е творчески процес и постигане на авторство върху новите подходи.

„Лале допусна , че знаем как се овластява...Програмата ни даде пространство за мисъл и действие – мислим, наблюдаваме, творим в диалог с другите, споделяме, гъвкаво е всичко. Отвори ни врати в главите! Това доведе до промяна вътре в организацията ни – като мислене , като поведение“

Естествено развитие , което следва от подкрепата и възможността за авторство е, че програмата се превръща в инкубатор за нови развития. Най-важни от тях са следните:

- ◎ Създадени са нови канали и методи за идентифициране на рискове и ранна превенция чрез достигане на деца, бащи, родители, институции и са обхванати нови територии – семейства, ромска общност, приемни семейства, общности, болници, училища, детски градини, районни администрации, столична голяма община, неправителствени организации и граждани. .
- ◎ Създадени са и са усвоени нови програми и подходи. Такива са групите за самопомощ и фамилните групови конференции ;
- ◎ Създадени са инструменти за работа, процедури, протоколи, стандарти за работа. Издаден е Наръчник за осиновени и осиновители ;
- ◎ Създадени са начини за взаимодействие с училища за ранно идентифициране на риск при деца;

- ◎ Стимулирано е участието на хора от общността и клиенти. Създадени са мрежи за ранно идентифициране на риска, хора от общността правят превенция. Роми стават доброволци;
- ◎ Родители започват да участват в терапия на деца с увреждания;
- ◎ Преодолява се „проектното“ мислене. Например, прави се връзка между превенция и ранно детско развитие;

6.2. Анализът на интервютата, в които бенефициенти на програмата говорят за ефектите ѝ, показва, че те идентифицират като успехи на програмата подкрепата, партньорството и овластяването.

Клиентка, с която се работи по превенция на изоставянето, казва:

„Знам, че няма да ме оставите. И телефонният ми номер вземахте, да имам връзка с вас. Най-вече в студа, в зимата. Туй най-доброто нещо, най-доброто ценност за мене зимното време кат ми се обаждате сърцето ми ще тупне направо. Кат ми се обадите знам все нещо ще ми носите – завивки, юргани, нещо така топло, дрехи, връхни дрехи. Просто децата ми имат нужда като си идват въщи от дома (б.м. – от ЦНСТ) просто знаят, че имат дрехи. Благодарение на вас, щото ми давате аз си ги прибирам. Кат дойдат си ги обличам.“

Представителка на една от общностите, в която програмата се развива, споделя:

„За мене най-полезно беше да се срещна и с други хора от други места, да участвам в обученията, да се почувствам полезна. От всичкото най-полезно беше, че от организацията не идвах при нас като „по-големи“, а като равни. Търсеха и нашата помощ, и нашето мнение. Ние не се чувствахме изолирани, а като част от нещо важно и добро, което се прави в селото ни“.

Мъж, представител на изолирана общност говори за процеса:

«Значи, аз от началото, аз, честно да ви кажа Ви нямах доверие, нали помните, когато идвахте, аз ви нямах доверие. Обаче видях, че имате желание, че повече изявихте желание и казах на жена ми, тези хора може наистина да искат да ни помагат, нека да ги оставим да ги видим какво ще направят. И тогава отидохме в Отдела и те действително ни свързаха с вас, и ето година и нещо вече с вас работя и съм много доволен от вас. Дали ще е легло, на мен сте ми помагали и с легла и с матраци и с... Не е

казано да ни носите помощи, да идвате, за да знаем, че мислите за нас. За да се запазят топли отношенията. Подкрепата, общуването е най-важно. Много е важно в тоя живот да знаеш, че има на кой да опреш рамо. Децата имат много нужда от такoва внимание.»

Обратната връзка по отношение на ефекта на програмата на лидерите на организациите и на техните клиенти е сходна. Тя визира овластяването, подкрепата и авторството, които са резултат от партньорските отношения. Психодинамичните теории обясняват това «сходство» чрез концепцията за паралелен процес. С него се описва един процес, присъщ на супервизията. Той е свързан с «проиграването» в супервизията на чувства и поведения, които терапевтът преживява с клиента си. Същият процес се използва, за да опише връзката между стила на отношенията, с които се заразяват отделни елементи на една организация.

Тезата, която тези заемки от литературата защитават е, че екипът Оук-Лале са създали култура на отношения в организацията на програма, която прониква и „заразява“ по-нататъшните отношения, които членовете-организациите създават в своите общности. Ценностите на програмата – вяра в семейството се интегрират първо по отношение на организациите и техните екипи, които те предават на своите бeфициентите. В тази програма „заразата“ достига до най-изолирани, стигматизирани общности, в които живеят хора, до които рядко се достига - деца и възрастни, „уязвими“ по отношение на изолация, липса на достъп до услуги, бедност, липса на жилище, увреждане, етнос, рискове от насилие, дискриминация, negliжиране, с психична болест, трайно безработни, без постоянни доходи, ниска степен на образование.

## 7. Препоръки

Този анализ показва, че се развива подход, който преодолява множество проблеми на системата за детска грижа. Те са: ограничен достъп на услугите до маргинализирани групи от хора, попечителско поведение, базирано на предразсъдъци и утвърждаващо неравенства, провеждане на проекти на базата на предварително планирани дейности, които не зачитат специфики на контекстите, в които се работи. Затова резултатите от тези проекти трябва да се публикуват, преподават и разпространяват чрез обучения на професионалисти.

Тъй като програмата е развита много мащабно от гледна точка на типове клиенти и общности, необходимо е да се направи задълбочена оценка на въздействието, като се

анализират и неуспешни случаи. Това ще идентифицира проблеми, които съпътстват програмата, както и пътища за тяхното преодоляване.

Проектът е добре да продължи по две причини. Първата е поддържане на мрежата от организации, които желаят това. Втората е поддържане на културата на помощ към клиенти, които са трайно маргинализирани , които имат хронични проблеми, които не могат да бъдат преодолявани за 3 години. Ако има бъдещо финансиране, то трябва да цели широко разпространение на този опит, за да се достигне повратна точка в културата на предоставяне на помощ в страната. Това означава лобиране в системата на университетското образование, политиката и местната власт, които да разберат ключовите разлики между традиционното „помагане“ , базирано на контрол и злоупотреба, и помагането, базирано на „вяра в клиента“.

Част от промотирането на подхода би било добре да включи проследяване на случаи (общности, семейства, деца, бащи) във времето, които да илюстрират този подход. Студенти от помагачи професии биха могли да използват такива случаи в обучението си.

Тъй като организациите са оценявали работата си , важно е да се направи мета-анализ върху използваните методи и инструменти, който да информира развиващата се „ оценка на въздействието“ на проекти и програми.

## Литература

Stevenson, H. (2009). The Creation of Self and Other: Parallel Processes in Organizational Situations. Retrieved from: <http://www.clevelandconsultinggroup.com/articles/parallel-processes-in-organizational-situations.php> on July, 23,2016